

Tematyka religijna na XXX jubileuszowym Zjeździe Polskiego Towarzystwa Psychologicznego Warszawa 9-12.09.1999

Od 9 do 12 września 1999 r. w Warszawie obradował XXX Jubileuszowy Zjazd Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. W jego obradach uczestniczyło kilkuset psychologów z całej Polski, którzy wysłuchali w ramach obrad plenarnych ośmiu wykładów oraz uczestniczyli w 45 sympozjach w ramach dziewięciu grup tematycznych. Program Zjazdu uzupełniały warsztaty i dyskusje panelowe. Sympozja były poświęcone następującym zagadnieniom:

- I – *Stres i zdrowie* (prof. dr hab. Irena Heszen-Niejodek)
- II – *Różnice indywidualne i edukacja* (prof. KUL dr hab. Andrzej Sękowski)
- III – *Psychoterapia* (mgr Zofia Miłska-Wrzosińska)
- IV – *Psychologia kliniczna i sądowa* (prof. UŁ dr hab. Lucyna Golińska)
- V – *Psychologia społeczna i psychologia religii* (dr hab. Krzysztof Korzeniowski)
- VI – *Psychologia rozwojowa* (prof. UJ dr hab. Adam Niemczyński)
- VII – *Neuropsychologia* (prof. UW dr hab. Danuta Kądziaława)
- VIII – *Psychologia ogólna* (dr Eleonora Bielawska-Batorowicz)
- IX – *Psychologia pracy i organizacji* (prof. dr hab. Augustyn Baka)

Czytelników Wrocławskiego Przeglądu Teologicznego może interesować, czy psychologowie podejmują w swych rozważaniach tematykę religijną. Owszem, i to w coraz większym wymiarze. Przyjrzyjmy się bliżej tej tematyce religijnej, jak przewijała się podczas obrad Zjazdu. Poświęcono jej trzy sympozja. W ramach piątej grupy tematycznej już pierwszego dnia obrad Anna Ostaszewska poprowadziła sympozjum na temat: *Zdrowie psychiczne a rozwój duchowy*. W jego ramach wygłoszono pięć referatów:

Rozwój duchowy a przeżycia psychiczne (Anna Ostaszewska, „Caritas” – Warszawa). Prelegentka rozwój duchowy rozumie jako nawiązanie i rozwój osobowej więzi z Bogiem aż do zjednoczenia z Nim. Przejawia się to wzrostem wiary i miłości, tj. uczynków wiary. Opierając się na dziełach św. Jana od Krzyża, św. Teresy od Jezusa i św. Teresy od Dzieciątka Jezus, omawiała, jak spotkanie Boga zmienia widzenie świata. Człowiek odkrywa, że jest Bóg, który go zna i kocha i to On ostatecznie rządzi światem. Psychiczne przeżycia, które towarzyszą rozwojowi, mogą być bardzo trudne, zwłaszcza w tzw. ciemnej nocy. W trakcie rozwoju duchowego zmiany obejmują różne sfery: sferę modlitwy, sferę relacji międzyludzkich, stosunek do siebie, do świata, do pracy zawodowej i wszelkiej działalności oraz do Boga. W czasie oczyszczeń ma miejsce także leczenie wewnętrznych zranień.

Psychoterapia a światopogląd (Olaf Żylicz SWPS – Warszawa) ukazał niektóre formy wpływu różnego rodzaju przekonań będących częścią światopoglądu terapeuty, pacjenta oraz twórcy danego systemu terapeutycznego na przebieg procesu terapeutycznego. Stwierdził, że psychoterapia chrześcijańska jest przykładem takiego kierunku, w którym jawnie dokonuje się prób integracji chrześcijańskiej koncepcji człowieka ze stosowanymi założeniami i metodami terapeutycznymi. Praktykowanie terapii chrześcijańskiej bywa w niektórych wypadkach bardzo korzystne, ale należy się liczyć z szeregiem trudności i zagrożeń.

Dylematy dotyczące rozwoju religijnego. Ks. Romuald Jaworski (ATK) wyszedł od próby zdefiniowania religii i religijności oraz samego rozwoju. Postawił pytania o czynniki rozwoju religijnego i jego mechanizmy, o sens i cel zmian. Ukazał też próby periodyzacji rozwoju religijnego podejmowane przez różnych autorów na podstawie różnych kryteriów, szukając w ich omówieniach koncepcji jednoczącej. Podkreślił, jak ważne jest wskazanie kryteriów dojrzałości religijnej na poszczególnych etapach ontogenezy. Postawił też kilka zasadniczych pytań: Czy łaska Boża może być uwzględniana jako czynnik rozwoju? Czy człowiek wychowany w warunkach areligijnych musi przy nawróceniu przejść przez wszystkie etapy religijnego rozwoju? Co jest celem rozwoju religijnego? Jaka religijność jest najbardziej dojrzała?

Czy psychiatra może być chrześcijaninem? Włodzimierz Szyszkowski (Warszawa) przedstawił zarys koncepcji człowieka w antropologii biblijnej, problem relacji człowieka z Bogiem, a także rozumienie jego miejsca w świecie. Następnie przeszedł do roli terapeuty chrześcijańskiego i jego postaw wobec pacjenta, przy uwzględnieniu światopoglądu jednego i drugiego. Odwołując się do cytatów z Biblii omówił przykłady postaw terapeutycznych, które powinny cechować psychiatrę czy terapeutę chrześcijanina. Jakim więc psychiatrą powinien być chrześcijanin? Takim, którego założenia, na jakich opiera się podczas terapii, są zgodne z jego najgłębszymi przekonaniem. Nie musi ich werbalizować, ale może o nich rozmawiać, jeżeli pacjent tego sobie życzy. Nie może to być – jak się wyraził prelegent – „agresywne nawracanie”, ale i nie ignorowanie sfery duchowej czy też jej pomniejszanie.

Osobowa postawa wiary. Ks. Zenon Uchnast (KUL) w swoim podejściu do problematyki wiary, odwołał się do prac m.in. W. Jamesa, G. W. Allporta i E. Fromma. To ten ostatni postulował, by wiarę traktować jako fundamentalną postawę człowieka, cechę charakteru, która pozwala mu widzieć rzeczywistość bez złudzeń, a mimo to żyć swą wiarą. W takiej postawie można dostrzec stałość, pewność, wiarygodność, ugruntowanie w źródłowym przeświadczeniu, które człowiek nabywa w dialogu osobowym. Uchnast opisał tę postawę w trzech wymiarach czasowych: przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Wymiary wiary jako postawy charakterologicznej mogą stanowić psychologiczne podstawy do opisu wiary religijnej i sposobu życia wiarą, w której ujmowane są ostateczne wymiary czasu i intencjonalnego dialogu osobowego.

Drugie Sympozjum, także w ramach piątej grupy tematycznej, poprowadził w ostatnim dniu Zjazdu ks. prof. dr hab. Władysław Prężyna. Jego tematem była psychologia religii. Było to sympozjum dwuczęściowe. W jego ramach poruszono następujące tematy:

Psychologia religii w Polsce – rys historyczny. Tadeusz Doktor (UW) omawiając rozwój psychologii religii w Polsce wyodrębnił w nim cztery etapy: w latach 1870-1914 istniał silny związek psychologii religii z filozofią i socjologią; w latach 1918-1939 dominowały badania nad związkami religii z psychopatologią. W okresie powojennym (1945-1989) dominowały badania związków religijności z cechami osobowości, a obecnie po roku 1989 pojawiają się nowe koncepcje badań, więcej publikacji w piśmiennictwie międzynarodowym oraz ogólnopolskie sympozja psychologii religii.

Konwersja religijna Ks. Józef Makselon (PAT) omówił główne nurty interpretacji nawrócenia religijnego w literaturze oraz własne badania empiryczne wśród 500 osób w wieku 18–65 lat. Do najważniejszych motywów nawrócenia należą wg Makselona: działanie

łaski Bożej, poszukiwanie sensu życia, rozczarowanie życiem i załamanie się przyjaźni i miłości. Skutkami nawrócenia są: pogłębienie wiary; zmiana życia moralnego; lepsze poznanie siebie; opanowanie niepokoju religijnego i większa otwartość na innych.

Psychologia religii a doświadczenia wiary Krystyna Ostrowska (UW) podjęła próbę ukazania, w jaki sposób psychologia religii może pomóc człowiekowi w jego zmaganiach z pytaniami: Kim jestem i jaki jest sens mego życia?

Kontekst teoretyczny psychologii religii. Uwagi metodologiczne Ks. Władysław Prężyca (KUL) ukazał węższy i szerszy kontekst teoretyczny psychologii religii. Węższy dotyczy samej psychologii religii i obejmuje analizę struktury, genezy i funkcji religijności, kontekst szerszy związany jest z psychologią ogólną. W zależności od tego kontekstu odmienne mogą być obrazy religijności. W samym definiowaniu religijności można wybrać podejście empiryczne, gdzie bada się rozumienie religijności w świadomości osób badanych, lub systemowe, nawiązujące do religijności definiowanej wewnątrz danego systemu religijnego. Z przyjęcia jednej lub drugiej opcji wynikać będzie odmienna strategia badań i inne mogą się ujawniać wyniki badań. Ważna jest też postawa. Winna ją charakteryzować wiedza plus doświadczenie wiary.

Zdolność do przyjaźni a religijność personalna Ks. Władysław Chaim (PAT) zainteresował się tym, czy w okresie dorastania zdolność do przyjaźni i umiejętności związane z utrzymaniem tej relacji determinuje stopień personalizacji religijności młodzieży? Czy między tymi zmiennymi występuje korelacja rzeczywista czy tylko pozorna?

Związki semantyczne w narracji osób zaangażowanych religijnie Marcin Frankanowski (U.Wr.) w celu odkrycia związków pomiędzy znaczeniami religijnymi a znaczeniami związanymi z wartościami świeckimi, poddał narrację badanych przez siebie osób analizie pola semantycznego kategorii religijnych (ewentualnie innych), które zajmują centralną pozycję w tej narracji.

Struktura sposobów religijnego i niereligijnego radzenia sobie u osób dorosłych Paweł Socha (UJ) postawił pytanie, czy istnieją różnice między grupami bezrobotnych, narkomanów, członków grup AA i kobiet z hostelu dla samotnych matek oraz osób dorosłych nie przeżywających aktualnie poważnych problemów w zakresie sposobów religijnego i niereligijnego radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Wyniki badań porównał z podobnymi badaniami Kennetha Pargamenta.

Religijne znaczenia w decyzjach życiowo doniosłych u osób dorosłych Jagoda Ramsz (KUL) wychodząc z założenia, że analiza znaczeń pozwala na pełniejsze zrozumienie i wyjaśnienie ludzkiego życia, podjęła badania empiryczne wywiadem eksploracyjnym autorstwa Cz. Walesy wyodrębniającym znaczenia o charakterze religijnym zwane jako: Bóg, Wspólnota, Grzech, Wiara. Badaniami objęto 90 osób w wieku powyżej 35 lat.

Trzecie sympozjum, na którym poruszano problematykę religijną, poprowadził tego samego dnia, w ramach szóstej grupy tematycznej, prof. dr hab. Czesław Walesa (KUL). Temat Sympozjum brzmiał: *Wybrane problemy rozwoju religijności dzieci, młodzieży i dorosłych*. W jego ramach wygłoszono następujące referaty:

Specyfika religijności i jej rozwoju Czesław Walesa omówił własną koncepcję rozwoju religijności człowieka, którą zdefiniował jako osobową i pozytywną relację człowieka do Boga. Natura jej rozwoju idzie w ślad za specyfiką jej struktury i funkcjonowania. Religijność realizuje się poprzez: świadomość religijną; uczucia religijne; decyzje religijne;

więz ze wspólnotą osób wierzących; praktyki religijne; moralność religijną; doświadczenie religijne i formy wyznawania wiary. Walesa postawił też pytanie, ku czemu zmierza rozwój religijny i na drodze badań empirycznych określił wskaźniki tego ukierunkowania. Opisał psychologiczno-formalne, treściowe i życiowe efekty zmian religijnych.

Dynamika rozwoju uczuć religijnych u dzieci Małgorzata Tatala (KUL) jest zdania, że wyższa jakość życia w odniesieniu do rozwoju uczuć religijnych stanowi bardziej dojrzałą relację człowieka do Boga. Zaprezentowała więc dynamikę rozwoju uczuć religijnych dzieci przedszkolnych na podstawie literatury przedmiotu i badań własnych.

Badania porównawcze nad rozumieniem pojęć i sytuacji religijnych przez uczniów głuchych i słyszących Tematem tym zajęli się Jacek Łukaszewicz i Józef Stachyra (KUL). U dzieci z wadą słuchu utrudniony jest rozwój mowy, a co za tym idzie – rozwój pojęć abstrakcyjnych. Powstaje pytanie, na ile odbija się to na rozumieniu pojęć i sytuacji religijnych. Omawiając wyniki badań empirycznych dzieci głuchych i słyszących ukazano, że zubożone rozumienie treści pojęć religijnych zależy od stopnia opanowania mowy, poziomu intelektualnego, a także zachowań religijnych przyswojonych przez dzieci w środowisku rodziny.

Religijna motywacja w planowaniu własnego życia u młodzieży Elżbieta Rydz (KUL) omówiła wyniki własnych badań empirycznych młodzieży religijnej w wieku 12-25 lat. Przebadala 130 osób *Kwestionariuszem do Badania Decyzji Życiowo Doniosłych* autorstwa Cz. Walesy. Przeprowadzona analiza celów życiowych badanej młodzieży oraz przewidywanych konsekwencji własnych decyzji wskazuje na istotną rolę wartości religijnych w powstającej motywacji dotyczącej konstruowania planów życiowych i podejmowania działań na rzecz własnej przyszłości.

Przejścia w procesie adopcji dziecka u bezdzietnych współmałżonków religijnych Anna Jarmołowska (KUL) ukazała religijność współmałżonków jako wnoszącą istotne modyfikacje w cały proces adopcji. Relacja z Bogiem oraz jej realizowanie wpływa na bieg i kierunek procesu adopcyjnego i decyduje o jego pomyślnym zakończeniu.

Przejścia w rozwoju więzi ze wspólnoty osób wierzących Problemem tym zajęła się Renata Cybula (Kraków). Wszystkie dziedziny religijności: świadomość religijną; uczucia religijne; decyzje religijne; praktyki religijne; moralność religijną; doświadczenie religijne i formy wyznawania wiary – ulegają przemianie w wyniku tendencji jednostki do włączenia się w życie wspólnoty i tendencji wspólnoty, by wprowadzić jednostkę w swoje struktury.

Uzupełnieniem wykładów i sympozjów były sesje plakatowe. Także w nich była obecna tematyka religijna. Mirosława Czerniawska (Uniwersytet w Białymstoku) przygotowała plakat na temat: *Wyznanie religijne a system wartości* (Porównanie grupy katolików i baptystów). Beata Kostrubiec (WSP, Częstochowa) zaprezentowała: *Obraz Boga u zwolenników postmodernizmu*. Natomiast Paweł M. Socha (UJ) w swoim plakacie podjął temat: *Koncepcja duchowości jako ludzkiego wymiaru psychiki*.

Następny Naukowy Zjazd Psychologów planowany jest za trzy lata. Miejmy nadzieję, że wówczas problematyka religijna zostanie jeszcze bardziej doceniona.

ks. Andrzej Jagiello